ภาคผนวก 1

มาตรา 24 ของความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT)
อาณาเขตการใช้บังคับ การค้าชายแดน สหภาพศุลกากรและเขตการค้าเสรี

1. บทบัญญัติของความตกลงนี้ให้ใช้กับอาณาเขตทางศุลกากรของภาคีคู่สัญญาทั้งหลายและกับอาณาเขตศุลกากรอื่นใดในส่วนซึ่งได้ยอมรับความตกลงนี้ภายใต้ข้อ 24 หรือกำลังใช้บังคับความตกลงนี้ภายใต้ข้อ 33 หรือตามพิธีสารการใช้บังคับชั่วคราว อาณาเขตศุลกากรดังกล่าวแต่ละอาณาเขตจะได้รับการปฏิบัติประการหนึ่งว่าเป็นภาคีคู่สัญญาเฉพาะเพื่อความมุ่งประสงค์ของอาณาเขตการใช้บังคับความตกลงนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าบทบัญญัติของวรรคนี้จะต้องไม่ตีความไปในทางที่ก่อให้เกิดสิทธิหรือพันธกรณีใดๆ ในระหว่างอาณาเขตศุลกากรสองอาณาเขตหรือมากกว่านั้น ในส่วนซึ่งได้ยอมรับความตกลงนี้ภายใต้ข้อ 24 หรือในส่วนที่กำลังมีการใช้ความตกลงนี้ภายใต้ข้อ 33 หรือตามพิธีสารการใช้บังคับชั่วคราวโดยภาคีคู่สัญญาเดียว

2. เพื่อความมุ่งประสงค์ของความตกลงนี้ ให้เป็นที่เข้าใจว่าอาณาเขตศุลกากรหมายถึงอาณาเขตใดๆ ซึ่งคงไว้ซึ่งภาษีศุลกากรหรือคงไว้ซึ่งข้อบังคับทางการพาณิชย์อื่นๆ ที่แบ่งแยกต่างหากเป็นส่วนใหญ่สำหรับการค้าของอาณาเขตนั้นกับอาณาเขตอื่นๆ

3. บทบัญญัติของความตกลงนี้ จะต้องไม่ตีความเพื่อขัดขวาง

(เอ) การให้สิทธิประโยชน์ของภาคีคู่สัญญาใดแก่ประเทศที่อยู่ประชิดกัน เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกแก่การค้าชายแดน

(บี) การให้สิทธิประโยชน์แก่การค้ากับดินแดนอิสระแห่งเทรสเตโดยประเทศที่อยู่ติดต่อกับอาณาเขตนั้น โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิประโยชน์นั้นต้องไม่ขัดแย้งกับสนธิสัญญาสันติภาพซึ่งเกิดขึ้นจากสงครามโลกครั้งที่สอง

4. ภาคีคู่สัญญายอมรับความเป็นที่พึงปรารถนาของการเพิ่มเสรีภาพทางการค้าด้วยการพัฒนาการรวมกลุ่มอย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้นโดยความตกลงอย่างสมัครใจระหว่างเศรษฐกิจของประเทศภาคีในความตกลงนั้น ภาคีคู่สัญญายอมรับด้วยว่าความมุ่งประสงค์ของสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีควรที่จะอำนวยความสะดวกต่อการค้าระหว่างเขตต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีนั้น และจะไม่เป็นการเพิ่มอุปสรรคต่อการค้าของภาคีคู่สัญญาอื่นๆ กับอาณาเขตทั้งหลายเช่นว่านั้น

5. ดังนั้น บทบัญญัติของความตกลงนี้จะไม่ขัดขวางการก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรี หรือการรับรองความตกลงเฉพาะกาลที่จำเป็นสำหรับการก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรี ในระหว่างอาณาเขตของภาคีคู่สัญญา โดยมีเงื่อนไขว่า

(เอ) ในส่วนที่เกี่ยวกับสหภาพศุลกากรหรือความตกลงเฉพาะกาลที่ก่อให้เกิดการก่อตั้งสหภาพศุลกากร ค่าอากร และข้อบังคับอื่นๆ ทางการพาณิชย์ที่กำหนดขึ้นเมื่อมีการจัดตั้งสหภาพใดๆ นั้นหรือเมื่อมีความตกลงเฉพาะกาลในส่วนที่เกี่ยวกับการค้ากับภาคีคู่สัญญาที่ไม่ได้เป็นภาคีของสหภาพหรือความตกลงนั้น โดยทั้งหมดแล้วจะต้องไม่สูงกว่าหรือเคร่งครัดกว่าภาระทั่วไปของอากรและข้อบังคับทางการพาณิชย์ที่ใช้บังคับในอาณาเขตซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหภาพศุลกากรก่อนการก่อตั้งสหภาพนั้นหรือการรับรองความตกลงเฉพาะกาลนั้นแล้วแต่กรณี

(บี) ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตการค้าเสรี หรือความตกลงเฉพาะกาลที่ก่อให้เกิดการก่อตั้งเขตการค้าเสรี ค่าอากร และข้อบังคับอื่นๆ ทางการพาณิชย์ที่ยังคงไว้ในแต่ละอาณาเขตที่ประกอบเป็นเขตการค้าเสรี และใช้บังคับต่อการค้าของภาคีคู่สัญญาซึ่งมิได้รวมอยู่ในเขตการค้าเสรีดังกล่าวนั้น หรือมิได้เป็นภาคีความตกลงดังกล่าวนั้น เมื่อมีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีนั้นหรือเมื่อมีการรับรองความตกลงเฉพาะกาลในทางการค้าจะต้องไม่สูงกว่าหรือเคร่งครัดกว่าค่าอากรที่เรียกเก็บอยู่ และข้อบังคับอื่นๆ ทางการพาณิชย์ที่มีอยู่ในอาณาเขตเดิมที่เป็นส่วนประกอบของเขตการค้าเสรีนั้นก่อนที่จะมีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีหรือทำความตกลงเฉพาะกาลนั้นแล้วแต่กรณี และ

(ซี) ความตกลงเฉพาะกาลใดที่อ้างถึงในอนุวรรค (เอ) และ (บี) จะต้องรวมถึงแผนการและกำหนดการสำหรับการก่อตั้งสหภาพศุลกากรนั้น หรือเขตการค้าเสรีนั้นภายในระยะเวลาอันสมควร

6. หากในการบรรลุถึงข้อกำหนดของอนุวรรค 5 (เอ) ภาคีคู่สัญญาเสนอเพิ่มอัตราอากรใดๆ โดยไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของข้อ 2 ให้นำวิธีดำเนินการที่ระบุไว้ในข้อ 28 มาใช้ ในการปรับเปลี่ยนค่าชดเชย ให้คำนึงถึงค่าชดเชยที่ได้ให้ไปแล้ว เนื่องจากการลดอากรให้ตรงกับอัตราอากรของอาณาเขตส่วนอื่นๆ ของสหภาพ

7. (เอ) ภาคีคู่สัญญาใดซึ่งตัดสินใจที่จะเข้าร่วมสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีหรือทำความตกลงเฉพาะกาลซึ่งก่อให้เกิดการก่อตั้งสหภาพหรือเขตนั้น จะต้องแจ้งที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญา โดยพลันและจะจัดให้ที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาสามารถทราบ ข้อสนเทศที่เกี่ยวกับสหภาพหรือเขตที่เสนอเพื่อที่จะทำให้ที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาสามารถจัดทำรายงานดังกล่าวนั้นและให้ข้อเสนอแนะแก่ภาคีคู่สัญญาอื่นๆ ตามที่ตนอาจเห็นเหมาะสม

(บี) หากหลังจากที่ได้ศึกษาแผนการและกำหนดการซึ่งรวมไว้ในความตกลงเฉพาะกาลที่อ้างถึงในวรรค 5 โดยการปรึกษาหารือกับภาคีของความตกลงนั้น และโดยพิจารณาตามสมควรถึงข้อสนเทศที่มีอยู่ตามบทบัญญัติของอนุวรรค (เอ) แล้ว ที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาพบว่าความตกลงนั้นไม่มีแนวโน้มที่จะเป็นผลให้เกิดการก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้โดยภาคีของความตกลงนั้น หรือพบว่าระยะเวลาดังกล่าวนั้นไม่ใช่ระยะเวลาตามสมควรที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาก็จะต้องให้ข้อเสนอแนะแก่ภาคีของความตกลงนั้น ภาคีจะต้องไม่คงไว้หรือทำให้ความตกลงนั้นมีผลใช้บังคับแล้วแต่กรณี หากภาคียังไม่พร้อมที่จะแก้ไขความตกลงนั้นตามข้อเสนอแนะเหล่านี้

(ซี) จะต้องมีการแจ้งการเปลี่ยนแปลงในทางสาระใดในแผนการหรือกำหนดการที่อ้างถึงในวรรค 5 (ซี) ไปยังที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาซึ่งที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาอาจร้องขอภาคีคู่สัญญาที่เกี่ยวข้องให้ปรึกษาหารือกับตน หากการเปลี่ยนแปลงนั้นมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อหรือทำให้เกิดความล่าช้าโดยไม่สมควรต่อการก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรี

8. เพื่อความมุ่งประสงค์ของความตกลงนี้

(เอ) ให้เป็นที่เข้าใจว่าสหภาพศุลกากรหมายถึงอาณาเขตทางศุลกากรที่รวมกันเป็นหน่วยเดียว ซึ่งใช้แทนอาณาเขตศุลกากรสองแห่งหรือมากกว่า เพื่อว่า

(1) จะได้มีการขจัดอากรและข้อบังคับทางการพาณิชย์ที่เป็นการจำกัดอื่นๆ (ยกเว้นที่อนุญาตไว้ภายใต้ข้อ 11 12 13 14 15 และ 20 ในกรณีที่จำเป็น) ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าอย่างมากเกือบทั้งหมดระหว่างอาณาเขตต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของสหภาพหรืออย่างน้อยที่สุดในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าผลิตภัณฑ์ที่มีแหล่งกำเนิดในอาณาเขตดังกล่าวนั้นอย่างมากเกือบทั้งหมด และ

(2) ภายใต้บังคับของบทบัญญัติของวรรค 9 สมาชิกแต่ละรายของสหภาพจะใช้อากรและข้อบังคับทางพาณิชย์อื่นๆ ที่เหมือนกันอย่างมากต่อการค้าของอาณาเขตที่ไม่ได้รวมอยู่ในสหภาพ

(บี) ให้เป็นที่เข้าใจว่าเขตการค้าเสรีหมายถึง กลุ่มของอาณาเขตทางศุลกากรสองแห่งหรือมากกว่า ซึ่งได้มีการขจัดอากรและข้อบังคับทางการพาณิชย์ที่เป็นการจำกัดอื่นๆ (ยกเว้นที่อนุญาตไว้ภายใต้ข้อ 11 12 13 14 15 และ 20 ในกรณีที่จำเป็น) สำหรับการค้าอย่างมากเกือบทั้งหมดระหว่างอาณาเขตต่างๆ ที่ประกอบเป็นส่วนของเขตการค้าเสรี ในผลิตภัณฑ์ที่มีแหล่งกำเนิดในอาณาเขตดังกล่าวนั้น

9. การก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีจะไม่กระทบต่อสิทธิพิเศษที่อ้างถึงในวรรค 2 ของข้อ 1 แต่อาจมีการขจัดหรือปรับเปลี่ยนสิทธิพิเศษนั้นได้โดยวิธีการเจรจากับภาคีคู่สัญญาที่ได้รับผลกระทบ* โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีดำเนินการเจรจากับภาคีคู่สัญญาที่ได้รับผลกระทบนี้จะใช้บังคับกับการขจัดสิทธิพิเศษที่กำหนดไว้เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของวรรค 8 (เอ) (1) และวรรค 8 (บี)

10. โดยคะแนนเสียงข้างมากสองในสาม ที่ประชุมใหญ่ภาคีคู่สัญญาอาจให้ความเห็นชอบต่อข้อเสนอที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดกฎเกณฑ์ของวรรค 5 ถึง วรรค 9 ทั้งหมด หากข้อเสนอนั้นนำไปสู่การก่อตั้งสหภาพศุลกากรหรือเขตการค้าเสรีในความหมายของข้อนี้

11. โดยพิจารณาถึงพฤติการณ์พิเศษซึ่งเกิดขึ้นจากการสถาปนาอินเดียและปากีสถานเป็นรัฐเอกราชและโดยยอมรับข้อเท็จจริงว่าอินเดียและปากีสถานได้ประกอบเป็นหน่วยเศรษฐกิจหน่วยหนึ่งมาเป็นเวลานานแล้ว ภาคีคู่สัญญาจึงตกลงกันว่าบทบัญญัติของความตกลงนี้จะไม่ขัดขวางประเทศทั้งสองจากการทำความตกลงพิเศษในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างกันในระหว่างการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการค้าร่วมกันของประเทศทั้งสองบนพื้นฐานที่ถาวร*

12. ภาคีคู่สัญญาแต่ละรายจะดำเนินมาตรการอันสมควรนั้นตามที่อาจมีอยู่เพื่อประกันว่ารัฐบาลระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจภายในอาณาเขตของตนจะปฏิบัติตามบทบัญญัติของความตกลงนี้

มาตรา 5 ของความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (GATS)

การรวมกลุ่มเศรษฐกิจ

1. ความตกลงนี้จะไม่ห้ามสมาชิกใดจากการเป็นคู่ภาคี หรือเข้าร่วมในความตกลงเปิดเสรีการค้าบริการระหว่างภาคีของความตกลงดังกล่าว หากความตกลงดังกล่าว

(เอ) ครอบคลุมสาขาต่างๆ มากพอ[1] และ

(บี) กำหนดไม่ให้มีหรือยกเลิกการเลือกปฏิบัติทั้งหมดอย่างเห็นชัดตามนัยของข้อ 17 ระหว่างภาคี ในสาขาซึ่งครอบคลุมตามอนุวรรค (เอ) โดย

(1) การยกเลิกมาตรการเลือกปฏิบัติที่มีอยู่ และ/หรือ

(2) การห้ามใช้มาตรการเลือกปฏิบัติใหม่หรือมาตรการที่เลือกปฏิบัติมากขึ้น ไม่ว่าในขณะที่ความตกลงนั้นมีผลใช้บังคับหรือบนพื้นฐานของกำหนดเวลาที่สมควร ยกเว้นมาตรการที่ได้รับอนุญาต ภายใต้ข้อ 11 12 14 และ 14 ทวิ

2. ในการประเมินว่ามีการปฏิบัติตามเงื่อนไขภายใต้วรรค 1 (บี) หรือไม่ อาจจะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของความตกลงที่มีต่อขั้นตอนการรวมกลุ่มเศรษฐกิจที่ขยายมากขึ้นหรือการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

3. (เอ) ในกรณีที่ประเทศกำลังพัฒนาเป็นภาคีความตกลงประเภทที่อ้างถึงในวรรค 1 จะต้องกำหนดให้มีความยืดหยุ่นเกี่ยวกับเงื่อนไขที่ระบุไว้ในวรรค 1 โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับอนุวรรค (บี) ตามระดับการพัฒนาของประเทศที่เกี่ยวข้อง ทั้งโดยรวมทุกสาขาและในแต่ละสาขา และสาขาย่อย

(บี) โดยไม่คำนึงถึงวรรค 6 ในกรณีของความตกลงประเภทที่อ้างถึงในวรรค 1 ที่เกี่ยวข้องกับประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น ที่อาจมีการให้การปฏิบัติ ซึ่งเป็นการอนุเคราะห์ยิ่งกว่านิติบุคคลซึ่งบุคคลธรรมดาของภาคีของความตกลงนั้นเป็นเจ้าของหรือควบคุม

4. ความตกลงใดที่อ้างถึงในวรรค 1 จะได้รับการกำหนดรูปแบบเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการค้าระหว่างภาคีของความตกลง และในส่วนที่เกี่ยวกับสมาชิกที่อยู่นอกความตกลง จะไม่เพิ่ม

---

[1] เงื่อนไขนี้ หมายความถึงจำนวนของสาขา ปริมาณการค้าที่ได้รับผลกระทบ และรูปแบบการบริการ เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขนี้ ความตกลงไม่ควรกำหนดไว้ล่วงหน้าในการยกเว้นรูปแบบใดๆ ของการให้บริการ

ระดับของอุปสรรคต่อการค้าบริการโดยรวมภายในแต่ละสาขา หรือสาขาย่อย เมื่อเปรียบเทียบกับระดับที่ใช้อยู่ก่อนหน้าที่จะมีความตกลงนั้น

5. หากในการทำ การขยาย หรือการแก้ไขที่สำคัญของความตกลงใดภายใต้วรรค 1 สมาชิกตั้งใจที่จะถอนหรือแก้ไขข้อผูกพันเฉพาะ โดยไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดและเงื่อนไขที่ระบุไว้ในตารางของตน สมาชิกนั้นจะต้องให้คำแจ้งการแก้ไข หรือการถอนเช่นว่านั้นเป็นการล่วงหน้าอย่างน้อย 90 วัน และวิธีดำเนินการที่ระบุไว้ในวรรค 2 3 และ 4 ของข้อ 21 จะใช้บังคับ

6. ผู้ให้บริการของสมาชิกอื่นใด ซึ่งเป็นนิติบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายของภาคีของความตกลงที่อ้างถึงในวรรค 1 จะมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่ให้ภายใต้ความตกลงนั้น หากผู้ให้บริการนั้นเข้าร่วมในการดำเนินการทางธุรกิจที่สำคัญในอาณาเขตของภาคีของความตกลงนั้น

7. (เอ) สมาชิกซึ่งเป็นภาคีของความตกลงใดที่อ้างถึงในวรรค 1 จะแจ้งให้คณะมนตรีสำหรับการค้าบริการทราบโดยเร็วถึงความตกลงใดนั้น และการขยายขอบเขตหรือการแก้ไขใดๆ ที่สำคัญต่อความตกลงนั้น สมาชิกนั้นจะต้องให้ข้อมูลใดๆ ที่เกี่ยวข้องแก่คณะมนตรีตามที่อาจถูกร้องขอจากคณะมนตรีด้วย คณะมนตรีอาจจัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อตรวจสอบความตกลงนั้น หรือการขยายขอบเขตหรือการแก้ไขความตกลงนั้น และเพื่อรายงานต่อคณะมนตรีเกี่ยวกับความสอดคล้องกับข้อนี้

(บี) สมาชิกซึ่งเป็นภาคีความตกลงใดที่อ้างถึงในวรรค 1 ซึ่งได้มีการปฏิบัติตามบนพื้นฐานของกรอบเวลาจะรายงานเป็นระยะต่อคณะมนตรีสำหรับการค้าบริการเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนั้น คณะมนตรีอาจจัดตั้งคณะทำงานเพื่อตรวจสอบรายงานนั้น ถ้าพิจารณาว่าคณะทำงานนั้นมีความจำเป็น

(ซี) บนพื้นฐานของรายงานของคณะทำงานที่อ้างถึงในวรรค (เอ) และ (บี) คณะมนตรีอาจทำข้อเสนอแนะให้แก่ภาคี ตามที่เห็นเหมาะสม

8. สมาชิกซึ่งเป็นภาคีความตกลงใดที่อ้างถึงในวรรค 1 ไม่อาจเรียกค่าเสียหายสำหรับผลประโยชน์ทางการค้า ซึ่งสมาชิกอื่นใดอาจได้รับจากความตกลงนั้น

ภาคผนวก 2

ลักษณะของข้อเสนอแบบทริปส์ผนวก

ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีความก้าวหน้า และเป็นผู้นำในการส่งออกสินค้าเทคโนโลยีชีวภาพมากที่สุด ได้ผลักดันให้ประชาคมโลกให้คุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสิทธิบัตรพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สารสกัดจากพืชหรือสัตว์ ลำดับของยีนของพืช สัตว์ ความพยายามในการผลักดันดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของภาคธุรกิจด้านเทคโนโลยีชีวภาพของเอกชน ภาคธุรกิจด้านการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ หรือการปรับปรุงพันธุ์พืช ภาคอุตสาหกรรมยาที่ต้องการให้รัฐบาลเน้นให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามากยิ่งขึ้น เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของภาคเอกชน

ข้อตกลงทริปส์กำหนดให้ประเทศสมาชิกทุกประเทศต้องคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์ในทุกสาขาเทคโนโลยี (In all fields of technology) และต้องให้ความคุ้มครองแก่จุลชีพ (Microorganisms) กรรมวิธีซึ่งไม่ใช่กรรมวิธีทางชีวภาพ (Non-biological Processes) และกรรมวิธีทางจุลชีววิทยา (Microbiological Processes) ที่ใช้สำหรับผลิตพืช หรือสัตว์[1] แต่ดังได้กล่าวแล้วว่าข้อตกลงทริปส์เป็นเพียงมาตรฐานขั้นต่ำ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นนโยบายภายในของแต่ละประเทศที่จะดำเนินการภายใต้ระบบเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง และเนื้อหาของข้อตกลงทริปส์หลายประเด็นก็เปิดกว้างให้เป็นดุลพินิจของประเทศภาคีที่จะตีความ แม้จะมีการตีความที่แตกต่างกันบ้างระหว่างประเทศกำลังพัฒนา และประเทศอุตสาหกรรมแต่ก็ยังไม่มีข้อยุติที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์บังคับทุกประเทศได้

อย่างไรก็ตามประเทศสหรัฐอเมริกาได้พยายามใช้ช่องทางในการแก้ไขข้อตกลงทริปส์โน้มน้าวให้ประเทศสมาชิก โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาที่เป็นแหล่งทรัพยากรชีวภาพขยายความคุ้มครองสิทธิบัตรแก่สิ่งประดิษฐ์ที่มีชีวิต เช่น ในเอกสารที่สหรัฐอเมริกาเสนอต่อคณะกรรมาธิการของข้อตกลงทริปส์[2] กล่าวว่าคำว่า "จุลชีพ" (Microorganisms) ซึ่งข้อตกลงทริปส์ไม่ได้ให้นิยามที่แน่นอนไว้นั้น ไม่จำเป็นต้องให้ความหมาย หรือคำจำกัดความพิเศษแต่อย่างใด แต่ให้ใช้ความหมายธรรมดาที่ปรากฏในพจนานุกรม ซึ่ง The Concise Oxford Dictionary of Current English ให้ความหมาย "จุลชีพ" ว่า "สิ่งมีชีวิตใด ๆ ที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น แบคทีเรีย หรือไวรัส" (An organism not visible to the naked eye, e.g. bacteriums or virus) จะเห็นว่าความหมายดังกล่าวมี

---

[1] TRIPS, Article 27.1.

[2] Communication from United States, Doc. IP/C/W/209.

ขอบเขตที่กว้างมาก และสามารถขยายความไปถึงสิ่งมีชีวิต ที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชที่เล็กขนาดมองด้วยตาเปล่าไม่เห็นก็สามารถขอรับความคุ้มครองในฐานะเป็นจุลชีพได้[3]

นอกเหนือจากประเด็นสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิตดังกล่าวข้างต้นแล้ว ข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.3(b) ยังกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องคุ้มครองพันธุ์พืชด้วยระบบสิทธิบัตร หรือระบบกฎหมายเฉพาะที่มีประสิทธิภาพ (Effective *sui generis* System) หรือทั้งสองระบบร่วมกันก็ได้ ประเทศพัฒนาโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาได้ผลักดันให้ระบบสิทธิบัตรปรับปรุงพันธุ์พืชของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV Convention) เป็นระบบกฎหมายเฉพาะตามความหมายของข้อตกลง ทริปส์ แต่ข้อเสนอดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากประเทศกำลังพัฒนาเป็นส่วนใหญ่ และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การเจรจาระดับรัฐมนตรีที่เมืองแคนคูน ประเทศเม็กซิโกต้องประสบความล้มเหลว

อย่างไรก็ดีประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่คัดค้านข้อเสนอดังกล่าว และเสนอแนวทางตอบโต้ข้อเสนอของประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ปัจจุบันความคิดเห็นต่อสถานะของทรัพย์สินทางปัญญาเหนือนวัตกรรมทางเทคโนโลยีชีวภาพแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง กล่าวคือ การเพิ่มระดับการคุ้มครองให้สูงขึ้น (TRIPS Plus) ตามข้อเสนอของประเทศสหรัฐอเมริกาดังได้กล่าวมาแล้ว แนวทางที่สอง คือ การคงระดับการคุ้มครองเดิม (Status Quo) และแนวทางที่สาม คือ การลดระดับการคุ้มครองลง (TRIPS' Minus)

การคงระดับการคุ้มครองเดิม (Status Quo) นั้นเกิดจากประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกบางประเทศเห็นว่าไม่ควรแก้ไขข้อตกลงทริปส์ และให้คงระดับการคุ้มครองอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากถ้อยคำที่เป็นอยู่ในขณะนี้มีความยืดหยุ่นพอสมควร เปิดช่องให้แต่ละประเทศตีความข้อตกลงทริปส์ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของตนได้ อย่างไรก็ดีความยืดหยุ่นดังกล่าวอาจเป็นปัญหา หากการตีความที่แตกต่างกันกลายเป็นข้อพิพาททางการค้าจนนำไปสู่การชี้ขาดของกระบวนการระงับข้อพิพาทขององค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม นอกจากนี้หากยินยอมให้มีการแก้ไข ก็อาจเปิดช่องให้ประเทศอุตสาหกรรมเสนอยกเลิกข้อยกเว้นที่กำหนดในข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.3(b) และจะมีผลทำให้สิ่งมีชีวิต หรือการประดิษฐ์ที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตทุกชนิดขอรับสิทธิบัตรได้ ดังเช่นที่ประเทศสหรัฐอเมริกาแจ้งต่อคณะมนตรีทั่วไป (General Council) ขององค์การการค้าโลกว่า ควรแก้ไขโดยตัดข้อยกเว้นในมาตรา 27.3(b)

---

[3] Chakravarthi Raghavan, "Patented Genes Like Bonded Labour?," www.twnside.org.sg/title/boned.htm (Visited April 2002).

และนำหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV Convention) มาบรรจุไว้แทน [4]

ส่วนข้อเสนอลดระดับการคุ้มครองลง (TRIPS' Minus) นั้น ประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศเสนอว่า ควรแก้ไขข้อตกลงทริปส์โดยขยายข้อยกเว้นการคุ้มครองสิทธิบัตรให้ครอบคลุมสิ่งมีชีวิตทุกชนิด Common Industrial Property Regime ของกลุ่มประเทศ Andean Pact [5] กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศอินเดีย [6] กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศอียิปต์ [7] หรือกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศบราซิล [8] ที่ระบุห้ามคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิตเป็นตัวอย่างที่สะท้อนแนวคิดกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดีประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป รวมทั้งประเทศญี่ปุ่นแสดงความไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอให้แก้ไขข้อตกลงทริปส์ในลักษณะลดระดับมาตรฐานการคุ้มครองให้ต่ำลง [9]

กล่าวโดยสรุป แม้แนวคิดเกี่ยวกับสถานะของทรัพย์สินทางปัญญายังไม่อาจหาข้อยุติได้ และการเพิ่มระดับการคุ้มครองจะยังไม่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ภาคธุรกิจในประเทศอุตสาหกรรมก็อาศัยช่องทางทางกฎหมายปกป้องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของตนเอง เช่น กรณีบริษัทมอนซานโต้เรียกร้องให้สหภาพยุโรประงับการนำเข้าผลิตภัณฑ์ที่ทำจากถั่วเหลืองของประเทศอาร์เจนตินาที่ส่งไปจำหน่ายในสหภาพยุโรป เนื่องจากผลิตจากถั่วเหลืองที่มีพันธุกรรมที่เป็นสิทธิบัตรของบริษัทมอนซานโต้ ประเทศอาร์เจนตินาโต้แย้งว่า บริษัทมอนซานโต้มีสิทธิบัตรเฉพาะในเมล็ดพันธุ์ (Seed) เท่านั้น ไม่รวมถึงเมล็ดถั่วเหลืองที่ใช้เพื่อการบริโภค (Grain) หรือผลิตภัณฑ์อื่นที่ทำจากถั่วเหลือง เช่น น้ำมันถั่วเหลือง เป็นต้น แต่บริษัทมอนซานโต้แย้งว่า เมื่อตรวจพบพันธุกรรมที่มีสิทธิบัตรไม่ว่าจะอยู่ในผลิตภัณฑ์ชนิดใดก็ตาม บริษัทมอนซานโต้ก็มีสิทธิเรียกให้ชำระค่าสิทธิได้ [10] หรือกรณีประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และอาร์เจนตินาฟ้องสหภาพยุโรปต่อองค์การการค้าโลก กรณีมาตรการอนุมัติให้สินค้าตัดแต่งพันธุกรรมวางจำหน่ายในทวีปยุโรป [11] แม้

---

[4] Communication from the United States. (WT/GC/W115).

[5] Commission on Intellectual Property Rights, "Intregrating Intellectual Property Rights and Development Policy," Report of the Commission on Intellectual Property Rights, (September 2002), p.115.

[6] Patent Law of India, Patent Amendment Act, 2002 Section 3(p).

[7] Patent Law of Egypt, Law No.82/02 Article 2(5).

[8] Brazilian Industrial Property Act, 1996, Article 10 IX.

[9] Graham Dutfield, Intellectual Property Rights, Trade and Biodiversity: Seeds and Plant Varieties, (London: Earthscan Publications Ltd., 2000), p.127.

[10] BRIDGES Trade BioRes, Vol.5 No.14 (22 July 2005), www.ictsd.org/biores/05-07/22/story3.htm.

[11] WTO Document. WT/DS291, 292, 293.

ข้อพิพาทในกรณีนี้จะไม่ใช่เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาโดยตรง แต่แสดงให้เห็นความต้องการขยายตลาดสินค้าตัดแต่งพันธุกรรมไปทั่วโลก เพื่อให้เกิดการยอมรับสินค้าประเภทนี้ในวงกว้าง อันอาจลดความกังวลของหลายประเทศ และเมื่อเกิดความยอมรับมากขึ้นการเรียกร้องให้คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอาจได้รับแรงเสียดทานน้อยลง

ประเทศในกลุ่มที่เสนอให้เพิ่มระดับการคุ้มครองนี้จะไม่เห็นด้วยกับแนวทางใดๆ ที่ลดทอน หรือกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เช่น กรณีประเทศในกลุ่ม JUSCANZ ซึ่งประกอบด้วยประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา และนิวซีแลนด์ ไม่เห็นด้วยกับการคุ้มครองสิทธิเกษตรกร (Farmers' Rights) เพราะเกรงจะกระทบต่อการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา หรือกรณีประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลียซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มไมอามี่ (Miami Group) ได้คัดค้านการจำกัดการค้าสินค้าตัดแต่งพันธุกรรมในระหว่างการเจรจาจัดทำพิธีสารเพื่อความปลอดภัยทางชีวภาพ (Bio-safety Protocol) ด้วยเกรงว่าหลักเตือนภัยล่วงหน้า (Precautionary Principle) ในพิธีสารดังกล่าวจะกระทบต่อการค้าสินค้าตัดแต่งพันธุกรรม [12] เป็นต้น

ภายหลังประสบอุปสรรคในการผลักดันภายใต้การเจรจาในระบบพหุภาคีของ WTO ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้แนวทางใหม่ในการเปลี่ยนแปลงนโยบายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกร้อง โดยใช้การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (FTA) เป็นรายประเทศ หรือกลุ่มประเทศ เช่น ข้อตกลงนาฟต้า (NAFTA) โดยเสนอให้ประเทศคู่เจรจาเพิ่มระดับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น หรือขยายขอบเขตการคุ้มครองให้กว้างที่สุด ในส่วนของสิทธิบัตรพันธุ์พืช หรือสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต ประเทศสหรัฐอเมริกาเสนอให้ประเทศคู่เจรจาสละสิทธิ์การใช้ข้อยกเว้นในข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.3(b) ที่อนุญาตให้ประเทศสมาชิกอาจไม่ให้สิทธิบัตรแก่พืช หรือสัตว์ และให้ยึดถือหลักการของข้อตกลงทริปส์ในมาตรา 27.1 ที่ต้องคุ้มครองสิทธิบัตรในทุกสาขาเทคโนโลยีโดยเคร่งครัด เช่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา และชิลีกำหนดให้ประเทศชิลีต้องคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ และกรรมวิธีในทุกสาขาเทคโนโลยีโดยไม่มีข้อยกเว้น [13] และข้อตกลงระหว่างประเทศ

---

[12] Svanhild-Isabelle Bjørnstad, "Breakthrough for the South? An Analysis of the Recognition of Farmers' Rights in the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture," Fridtjof Nansen Institute (FIN), 2004, p.85-87.

[13] United States – Chile Free Trade Agreement, Article 17.9.1 Each Party shall make patents available for any invention, whether product or process, in all field of technology, provided that the invention is new, involves an inventive step, and is capable of industrial application.

สหรัฐอเมริกาและสิงคโปร์ ซึ่งเปิดโอกาสให้ประเทศสิงคโปร์ใช้ข้อยกเว้นตามมาตรา 27.2 และ 27.3(a) ได้เท่านั้น [14] ข้อกำหนดในลักษณะเช่นนี้เท่ากับลบล้างข้อยกเว้นตามมาตรา 27.3(b) โดยสิ้นเชิง [15]

ประเทศสหรัฐอเมริกายังเรียกร้องให้ประเทศคู่เจรจาเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV Convention) ฉบับปี ค.ศ.1991 ซึ่งเป็นฉบับที่แก้ไขจนสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืชใกล้เคียงกับการคุ้มครองตามระบบกฎหมายสิทธิบัตร เช่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่ประเทศสหรัฐอเมริกาทำกับประเทศต่างๆ ได้กำหนดให้ประเทศคู่สัญญาต้องเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ โดยประเทศสิงคโปร์ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในปี ค.ศ. 2004 [16] ประเทศจอร์แดนต้องดำเนินการภายใน 1 ปีนับแต่ข้อตกลงเขตการค้าเสรีมีผลบังคับ [17] และประเทศชิลีต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อนวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2009 [18] เป็นต้น

ในการเจรจาเพื่อจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีนั้นเป็นการเจรจาในระดับทวิภาคี คู่เจรจาของประเทศสหรัฐอเมริกามักขาดอำนาจต่อรอง หรือกังวลกับการสูญเสียตลาดในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นตลาดส่งออกขนาดใหญ่ ทำให้หลายประเทศต้องยอมตามข้อเรียกร้องของประเทศสหรัฐอเมริกาดังกล่าว

ลักษณะของข้อเสนอเพิ่มระดับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาตามแบบทริปส์ผนวกนั้นแยกออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ การคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต และการเพิ่มระดับการคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชให้เทียบเท่าสิทธิบัตร (Patent-liked Protection) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 <u>การคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต</u>

ยุทธศาสตร์ในการเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิตของประเทศสหรัฐอเมริกาดำเนินการเป็น 3 แนวทาง คือ

---

[14] United States - Singapore Free Trade Agreement, Article 16.7.1 Each Party shall make patents available for any invention, whether product or process, in all field of technology, provided that the invention is new, involves an inventive step, and is capable of industrial application….. Each Party may exclude inventions from patentability only as define in Article 27.2 and 27.3(a) of the TRIPS Agreement.

[15] จักรกฤษณ์ ควรพจน์, "ทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้เอฟทีเอไทย-สหรัฐ: ผลกระทบต่อการเกษตรไทย," ใน นันทน อินทนนท์, (บรรณาธิการ), <u>ทรัพย์สินทางปัญญาในยุคโลกาภิวัตน์</u>, (กรุงเทพ: ห.จ.ก.จิรรัชการพิมพ์, 2547), เล่ม 1, น .132.

[16] United States - Singapore Free Trade Agreement, Article 16.1.2(a) (ii), 16.10.1(a).

[17] United States – Jordan Free Trade Agreement, Article 4.1(b), 29(b).

[18] United States – Chile Free Trade Agreement, Article 17.1.3(a).

1. การเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรในทุกเทคโนโลยี ตามที่กำหนดในข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.1 โดยเคร่งครัด เหตุผลเพราะแม้ข้อตกลงทริปส์จะมีข้อกำหนดดังกล่าวก็ตาม แต่ข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.2 และ 27.3 ได้ให้สิทธิแก่ประเทศภาคีไม่ต้องคุ้มครองสิทธิบัตรด้วยเหตุผลบางประการ หรือไม่คุ้มครองสิทธิบัตรในการประดิษฐ์บางประเภทได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศภาคีอาจไม่ให้สิทธิบัตรแก่การประดิษฐ์ที่เกี่ยวกับพืช สัตว์ หรือกรรมวิธีทางชีววิทยาที่สำคัญในการผลิตพืช หรือสัตว์ (Essentially biological processes for the production of plants or animals)

การเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรในทุกสาขาเทคโนโลยีย่อมเท่ากับลบล้างข้อยกเว้นดังกล่าว และเปิดโอกาสให้ขอรับสิทธิบัตรในการประดิษฐ์ที่เกี่ยวกับพืช สัตว์ หรือกรรมวิธีทางชีววิทยาที่สำคัญในการผลิตพืช หรือสัตว์ได้นั่นเอง

2. การเรียกร้องให้แก้ไขข้อตกลงทริปส์ โดยยกเลิกข้อยกเว้นตามมาตรา 27.3 ดังได้กล่าวแล้วว่า ข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.3 อนุญาตให้ประเทศภาคีไม่ให้สิทธิบัตรแก่การประดิษฐ์พืช สัตว์ หรือกรรมวิธีทางชีววิทยาที่สำคัญในการผลิตพืช หรือสัตว์

การที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกร้องให้ยกเลิกข้อยกเว้นตามมาตรา 27.3 จะทำให้ประเทศภาคีต้องคุ้มครองสิทธิบัตรในพืช สัตว์ หรือกรรมวิธีทางชีววิทยาที่สำคัญในการผลิตพืช หรือสัตว์นั่นเอง

3. การตีความ "จุลชีพ" (Micro-organism) อย่างกว้าง ข้อตกลงทริปส์ มาตรา 27.3 กำหนดให้ประเทศภาคีต้องคุ้มครองสิทธิบัตรในจุลชีพ แต่ข้อตกลงทริปส์ไม่ได้กำหนดความหมายหรือขอบเขตของจุลชีพไว้

ในทางทฤษฎีชีววิทยาจุลชีพไม่ใช่ทั้งพืชและสัตว์ แต่เป็นสิ่งมีชีวิตเซลล์เดียวที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น [19] และยังอาจหมายความรวมถึงสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสาขาเซลลูลาร์ (Cellular) และชีววิทยาโมเลกุล (Molecular biology) ซึ่งเป็นวิทยาการพื้นฐานของเทคนิคพันธุวิศวกรรม ดังนั้นเซลล์ และหน่วยย่อยของเซลล์ของสิ่งมีชีวิตทั้งของพืช สัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตชั้นสูงก็ถือว่าเป็นจุลชีพอย่างหนึ่งได้ ตัวอย่างของสิ่งมีชีวิตที่ถูกจัดเป็นจุลชีพ ได้แก่ แบคทีเรีย รา ไวรัส โปรโตซัว ฯลฯ เป็นต้น [20] คู่มือตรวจสิทธิบัตรของสำนักงานสิทธิบัตรของประเทศอังกฤษระบุว่า "เซลสายพันธุ์ หรือเซลเพาะเลี้ยง" (Cell lines) ขอรับสิทธิบัตรในฐานะเป็นจุลชีพได้ [21] คณะกรรมการอุทธรณ์ฝ่ายเทคนิค

---

[19] จักรกฤษณ์ ควรพจน์, สิทธิบัตร: แนวคิดและบทวิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ห.จ.ก.พี.เจ.เพลท โปรเซสเซอร์, 2544), น. 150.

[20] *เพิ่งอ้าง*, หน้าเดิม.

[21] U.K. Patent Office Manual of Patent Practices Section 1.40.

ของ EPO วินิจฉัยในคดี Plant Cell/PLANT GENETIC SYSTEM ว่า "เซลล์ในส่วนชั้นในของพืช ซึ่งขยายปริมาณด้วยการเพาะเลี้ยงในห้องปฏิบัติการถือเป็นจุลชีพ ไม่ใช่พืชหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของพืช" [22]

กฎหมายสิทธิบัตรในยุโรปเปิดโอกาสให้คุ้มครองสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับจุลชีพ ไม่ว่าจะเป็นการประดิษฐ์ที่เป็นจุลชีพโดยตรง เช่น การตัดต่อแบคทีเรียในลักษณะเดียวกับคดี Diamond v. Chakrabarty [23] หรือที่เกี่ยวข้องกับจุลชีพ เช่น ยาปฏิชีวนะ ยีสต์ น้ำส้มสายชู หรือเบียร์ ฯลฯ เป็นต้น แนวปฏิบัติของ EPO ถือว่า จุลชีพเป็นสิ่งที่ขอรับความคุ้มครองได้ หากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาโดยกรรมวิธีทางจุลชีววิทยา และจุลชีพที่ถูกสกัดด้วยวิธีการทางเทคนิคจากสภาพธรรมชาติ เป็นการประดิษฐ์ที่ขอรับสิทธิบัตรได้เช่นกัน [24]

แนวทางตีความคำว่า "จุลชีพ" นั้นอาจแยกได้เป็น 2 แนวทางคือ การตีความอย่างกว้าง และการตีความอย่างแคบ ประเทศอุตสาหกรรมตีความคำว่า "จุลชีพ" อย่างกว้างเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอของประเทศสหรัฐอเมริกาต่อคณะมนตรีข้อตกลงทริปส์ว่า ให้ใช้ความหมายธรรมดาที่ปรากฏในพจนานุกรม ซึ่งหมายถึง "สิ่งมีชีวิตใดๆ ที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เช่น แบคทีเรีย หรือไวรัส" [25]

การตีความอย่างกว้างดังกล่าวจะทำให้จุลชีพมีความหมายครอบคลุมถึงพันธุกรรมพืชด้วย เพราะพันธุกรรมพืชก็เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่าเช่นกัน แนวทางการตีความเช่นนี้จะเปิดช่องให้นวัตกรเลี่ยงมาขอรับสิทธิบัตรพันธุกรรมพืชในฐานะของจุลชีพได้ ซึ่งจะขัดกับเจตนารมณ์ของข้อตกลงทริปส์ที่ยอมให้ประเทศสมาชิกไม่ให้สิทธิบัตรแก่พืช

อย่างไรก็ดีประเทศภาคีองค์การการค้าโลกไม่จำเป็นต้องยึดถือความหมายอย่างกว้างที่เสนอโดยประเทศอุตสาหกรรม [26] และอาจแก้ปัญหาด้วยการตีความคำว่า "พืช" อย่างกว้างให้ครอบคลุมถึงพันธุกรรมพืช โดยถือว่าคือส่วนหนึ่งของพืช จึงไม่อาจขอรับสิทธิบัตรได้

แนวทางตีความคำว่า "จุลชีพ" อีกแนวทางหนึ่งเป็นการกำหนดความหมายของ "จุลชีพ" ให้มีขอบเขตที่ชัดเจน เช่น ให้หมายถึง "สัตว์ที่ไม่มีอวัยวะ หรือสิ่งมีชีวิตที่ไม่พัฒนาเป็นเนื้อเยื่อหรืออวัยวะ ได้แก่ แบคทีเรีย รา โปรโตซัว สาหร่าย และไลเคน" การกำหนดความหมายเช่นนี้จะมี

---

[22] T356/93 (OJEPO 1995, 575).

[23] 447 U.S. 303 (1980).

[24] EPO Guidelines for Examination, Part C, Ch.4, 2.1.

[25] เป็นความหมายที่ปรากฏใน The Concise Oxford Dictionary of Current English โปรดดู Doc. IP/C/W/209.

[26] Michael Blakeney, "Legal Aspect of Biotechnology," Paper presented at International Conference on BIOLAW 2002, 3-5 September 2002, Bangkok, Thailand. pp.15-16.

ขอบเขตที่ชัดเจน และไม่อาจอ้างเอาสิ่งใดๆ ก็ได้ที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่ามาขอสิทธิบัตรในฐานะเป็น "จุลชีพ" [27] ดังนั้นพันธุกรรมพืชจึงไม่อาจนำมาขอรับสิทธิบัตรได้

หากพิจารณาแนวทางทั้ง 3 แนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วจะพบว่า เนื้อแท้ของแต่ละแนวทางก็คือการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิบัตรให้ครอบคลุมสิ่งมีชีวิตนั่นเอง ดังนั้นไม่ว่าการดำเนินการของประเทศสหรัฐอเมริกาจะประสบความสำเร็จในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ก็จะมีผลอย่างเดียวกันคือ ต้องคุ้มครองสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต

1.2 <u>การเพิ่มความคุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช</u>

อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ (UPOV Convention) เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับเดียวในปัจจุบันที่คุ้มครองสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช [28] อนุสัญญาฯ มีวัตถุประสงค์คุ้มครองความสำเร็จของนักปรับปรุงพันธุ์พืชในการปรับปรุงพันธุ์พืช ด้วยการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อจูงใจให้เกิดการปรับปรุงพันธุ์พืชใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และเพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายค่าเสียเวลาของนักปรับปรุงพันธุ์พืช ซึ่งในการปรับปรุงพันธุ์พืชบางชนิดอาจต้องใช้เวลานาน 10-20 ปี [29] ต้องรอดูผลในพืชหลายรุ่นถัดไป และไม่อาจคาดหมายผลที่จะเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการคุ้มครองผลงานของนักปรับปรุงพันธุ์พืชอาจถูกบุคคลอื่นลักลอบนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ [30] อนุสัญญาฯ จึงถูกจัดเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับการค้าทำนองเดียวกับข้อตกลงทริปส์

แต่เดิมอนุสัญญาฯ คุ้มครองสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืชเฉพาะส่วนของพืชที่ใช้ในการขยายพันธุ์เท่านั้น ไม่รวมผลผลิตของพันธุ์พืชคุ้มครอง และการใช้พันธุ์พืชคุ้มครองในรูปแบบอื่นที่มิใช่การขยายพันธุ์ เช่น การจำหน่ายผล ดอก ใบ ราก หรือน้ำมันที่สกัดจากพันธุ์พืชคุ้มครอง และกำหนดข้อยกเว้นสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชที่เรียกว่า ข้อยกเว้นนักวิจัย (Research Exemption หรือ Breeder Exemption) ซึ่งอนุญาตให้ใช้พันธุ์พืชคุ้มครองเพื่อการปรับปรุงพันธุ์พืชต่อไปได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากนักปรับปรุงพันธุ์พืช ข้อยกเว้นนี้เป็นไปตามแนวปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในการปรับปรุงพันธุ์พืช นักปรับปรุงพันธุ์พืชอื่นจึงนำพันธุ์พืชคุ้มครองมาใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ต่อไปได้โดยไม่ถือว่าละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชรายแรก และการที่สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชครอบคลุมเฉพาะพันธุ์พืช มิได้รวมถึงกรรมวิธีในการปรับปรุงพันธุ์ (Breeding

---

[27] J. Coombs, <u>Macmillan Dictionary of Biotechnology</u>, (London: The Macmillan Press, 1986), p.198 "Microorganism is a member of any kind of the following classes: bacteria, fungi, algae, protozoa or viruses".

[28] Patricia Lucia Cantuária Marin, <u>Providing Protection for Plant Genetic Resources</u>, (The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 2002), p.30.

[29] UPOV, "The Need for Legal Protection for New Plant Varieties," <u>www.upov.org</u> (Visited November 2002).

[30] UPOV Publication No.437 (E).

Method) หรือองค์ประกอบของพืช (Crop's Ingredients) หรือลักษณะเฉพาะของสายพันธุ์ (Particular Traits) เช่น ส่วนที่ทำให้พืชทนทานต่อโรค เป็นต้น ทำให้นักปรับปรุงพันธุ์พืชอื่นสามารถใช้เทคนิค หรือความรู้ในส่วนนี้ได้โดยไม่เป็นละเมิดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชรายแรก ข้อยกเว้นเช่นนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้มีการแก้ไขอนุสัญญาฯ ในเวลาต่อมา

หลักการสำคัญที่เพิ่มขึ้นในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ.1991 ที่แสดงให้เห็นเป้าหมายที่ชัดเจนของการคุ้มครองผลประโยชน์ในเชิงการค้าของระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชมีดังนี้

1. ขยายการคุ้มครองไปยังพืชทุกชนิดโดยไม่ต้องประกาศเป็นพันธุ์พืชคุ้มครองก่อน [31] จากเดิมที่จะคุ้มครองเฉพาะพันธุ์พืชบางชนิดที่รัฐภาคีประกาศเป็นพันธุ์พืชคุ้มครองก่อน ทำให้ขอบเขตการคุ้มครองเพิ่มมากขึ้น

2. ประเทศสมาชิกจะเลือกคุ้มครองด้วยระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช หรือระบบสิทธิบัตรก็ได้ [32] เพื่อเปิดทางให้รัฐภาคีคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ด้วยระบบสิทธิบัตร ซึ่งต่างจากเดิมที่เห็นว่าระบบสิทธิบัตรไม่เหมาะกับการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่

3. ขยายความคุ้มครองไปถึงพันธุ์พืชอื่นที่ปรับปรุงขึ้นโดยยังคงมีลักษณะสำคัญของพันธุ์พืชคุ้มครองปรากฏอยู่ (Essentially Derived Variety) พันธุ์พืชที่ไม่อาจแยกความแตกต่างจากพันธุ์พืชคุ้มครองได้อย่างชัดเจน (not clearly distinguishable) และการผลิตพันธุ์พืชที่ต้องใช้พันธุ์พืชคุ้มครอง (repeat use of protected varieties) [33] นักปรับปรุงพันธุ์พืชจึงมีสิทธิไม่เฉพาะพันธุ์พืชคุ้มครองเท่านั้นแต่ขยายไปถึงพันธุ์พืชที่ปรับปรุงจากพันธุ์พืชคุ้มครองอีกด้วย ดังนั้นแม้นักปรับปรุงพันธุ์พืชรายหลังจะมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในพันธุ์พืชใหม่ด้วยเช่นกัน แต่การใช้ประโยชน์ในพันธุ์พืชคุ้มครองของตน (ซึ่งปรับปรุงจากพันธุ์พืชคุ้มครองของผู้อื่น) จะต้องได้รับความยินยอมจากนักปรับปรุงพันธุ์พืชรายแรก ทำให้ขอบเขตสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืชขยายออกไป ไม่จำกัดเฉพาะพันธุ์พืชคุ้มครองที่ปรับปรุงขึ้นเท่านั้น

4. ให้สิทธิจำเพาะแต่ผู้เดียว (Exclusive Rights) แก่นักปรับปรุงพันธุ์พืชในการผลิต ขยายพันธุ์ จำหน่าย นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้เพื่อการดังกล่าวข้างต้นซึ่งส่วนขยายพันธุ์ของพืช [34] เท่ากับนักปรับปรุงพันธุ์พืชได้รับความคุ้มครองการใช้ประโยชน์ในทางการค้าทั้งหมดเหนือส่วน

---

[31] UPOV 1991, Article 3(1), (i).

[32] UPOV 1991, Article 2(1).

[33] UPOV 1991, Article 14(5).

[34] UPOV 1991, Article 14(1)(a).

ขยายพันธุ์ของพันธุ์พืชคุ้มครอง แต่ประเทศสมาชิกอาจขยายสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชไปยังการกระทำอื่นนอกจากที่ UPOV กำหนดไว้ก็ได้ [35]

5. สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืชครอบคลุมไปถึงผลผลิตที่ได้จากการใช้พันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาต [36] รวมทั้งสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผลผลิตที่ได้จากการใช้พันธุ์พืชที่ได้รับการคุ้มครองโดยไม่ได้รับอนุญาต [37] เท่ากับขอบเขตการคุ้มครองไม่ได้จำกัดเฉพาะพันธุ์พืชคุ้มครอง การขยายขอบเขตในข้อนี้มีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการใช้ประโยชน์จากเมล็ดพันธุ์และผลิตผลของพันธุ์พืชตามจารีตประเพณีของเกษตรกร

6. ขยายอายุการคุ้มครองให้ยาวขึ้น โดยคุ้มครองไม่ต่ำกว่า 20 ปี และกรณีไม้ยืนต้น (Tree) และองุ่น (Vines) ต้องคุ้มครองไม่ต่ำกว่า 25 ปี [38] เมื่อเทียบกับ UPOV 1978 ที่ให้คุ้มครองไม่ต่ำกว่า 18 ปีสำหรับองุ่น ไม้ยืนต้น ไม้ดอก และไม้ผล และไม่ต่ำกว่า 15 ปีสำหรับพืชอื่น [39] ทำให้อำนาจผูกขาดเหนือพันธุ์พืชใหม่ขยายออกไปเทียบเท่าอายุการคุ้มครองของระบบสิทธิบัตร

7. ห้ามจำกัดสิทธิของนักปรับปรุงพันธุ์พืช ยกเว้นกรณีเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) [40] ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจรัฐในการอ้างเหตุอื่นๆ เพื่อจำกัดสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช

8. อนุญาตให้คุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ด้วยระบบสิทธิบัตรในขณะเดียวกันได้ (Double Protection) [41] ฝ่ายสนับสนุนการคุ้มครองซ้ำซ้อนให้ความเห็นว่า "พันธุ์พืชที่มีลักษณะที่แสดงออกภายนอก (Phenotype) ที่แตกต่างจากพันธุ์พืชอื่นมีสิทธิได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช และในขณะเดียวกันพันธุ์พืชนั้นอาจมีการตัดแต่งพันธุกรรมซึ่งอยู่ในข่ายเป็นการประดิษฐ์ตามกฎหมายสิทธิบัตรด้วยก็ได้" [42] อำนาจผูกขาดของนักปรับปรุงพันธุ์พืชจึงมีได้ทั้งตามระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช และระบบสิทธิบัตร และภายใต้การปรับปรุงพันธุ์ด้วย

---

[35] UPOV 1991, Article 14(4).

[36] UPOV 1991, Article 14(2).

[37] UPOV 1991, Article 14(3).

[38] UPOV 1991, Article 9(2).

[39] UPOV 1978, Article 8.

[40] UPOV 1991, Article 17(1).

[41] เดิมใน UPOV 1978 จะห้ามการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ซ้ำซ้อนด้วยระบบสิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช และสิทธิบัตรพร้อมกัน (Double Protection) โดยยกเว้นให้เฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีกฎหมายสิทธิบัตรพืช (Plant Patent Act, 1930) แต่ใน อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืชใหม่ ค.ศ. 1991 ได้ยกเลิกเนื้อหาข้อห้ามในส่วนนี้ออกไป.

[42] Stephen R. Crespi, "Patents and Plant Variety Rights: Is there an Interface Problem?," 23(2) International Review of Industrial Property & Copyright Law, 168 (1992), p.183.

เทคโนโลยีชีวภาพจะเป็นการง่ายที่พันธุ์พืชใหม่ชนิดหนึ่งๆ จะได้รับการคุ้มครองทั้งสองระบบพร้อมกัน เช่น การขอคุ้มครองในฐานะพันธุ์พืชใหม่ และขอคุ้มครองพันธุกรรมที่ตัดแต่งในพันธุ์พืชใหม่นั้นด้วยสิทธิบัตร เป็นต้น

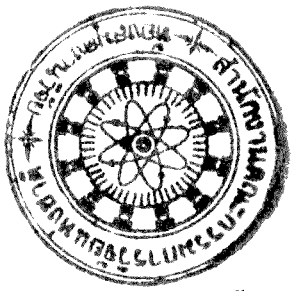

ภาคผนวก 3

มูลค่าและสัดส่วนการค้าต่างประเทศเทียบกับผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น

หน่วย : ล้านบาท

ปี	มูลค่าสินค้าออก	มูลค่าสินค้าเข้า	มูลค่าการค้าต่างประเทศ	มูลค่าผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น	ร้อยละของมูลค่าการค้าต่างประเทศต่อ GDP	ร้อยละของมูลค่าสินค้าออกต่อ GDP
2515	22,491	30,875	52,366	164,626	31.8	13.66
2518	45,007	66,835	111,842	298,816	37.4	15.06
2521	83,065	108,899	191,964	469,952	40.8	17.67
2524	153,001	216,746	369,747	803,161	46.0	19.04
2527	175,237	245,155	420,392	988,863	42.5	17.72
2530	299,853	334,209	634,062	1,253,147	50.6	23.93
2533	589,813	844,448	1,434,261	2,051,208	69.9	28.75
2536	935,862	1,166,592	2,102,454	2,833,277	74.2	33.03
2539	1,404,510	1,758,445	3,162,955	4,120,000	76.8	34.09
2542	2,150,049	1,800,131	3,950,180	4,637,079	85.2	46.37
2545	2,837,663	2,719,439	5,557,102	5,450,643	101.9	52.06
2548p	4,400,725	4,754,168	9,154,893	7,904,288	128.9	55.68

ที่มา : กรมศุลกากรและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

P = ตัวเลขเบื้องต้น